

Światowy Dzień bez Tytoniu 2023

Państwa członkowskie Światowej Organizacji Zdrowia ustanowiły Światowy Dzień bez Tytoniu w 1987 r., aby zwrócić uwagę świata na epidemię tytoniową oraz możliwość uniknięcia zgonów i chorób, które ona powoduje. Co roku obchody tego święta mają na celu informowanie opinii publicznej o niebezpieczeństwach związanych z używaniem tytoniu, praktykach biznesowych firm tytoniowych, działaniach WHO w walce z epidemią tytoniową oraz o tym, co ludzie na całym świecie mogą zrobić, aby domagać się prawa do zdrowia i życia swojego oraz przyszłych pokoleń.

Hasło na 2023 rok – Uprawiaj żywność, nie tytoń

Uprawa tytoniu szkodzi naszemu zdrowiu, zdrowiu rolników i zdrowiu planety. Przemysł tytoniowy blokuje próby zastąpienia uprawy tytoniu innymi uprawami, przyczyniając się do światowego kryzysu żywnościowego.

Kampania prowadzona przez WHO z okazji Światowego Dnia bez Tytoniu zachęca rządy do zaprzestania dopłat do upraw tytoniu i wykorzystania zgromadzonych w ten sposób oszczędności do wspierania rolników w przejściu na bardziej zrównoważone uprawy, które poprawiają bezpieczeństwo żywienia ludności.

Rekordowa liczba 349 milionów ludzi w 79 krajach stoi w obliczu zagrożenia brakiem żywności, wielu z nich mieszka w krajach o niskich i średnich dochodach, w tym w ponad 30 krajach na kontynencie afrykańskim. Wiele z tych krajów wykorzystuje duże obszary żyznej ziemi do uprawy tytoniu zamiast zdrowej żywności. Kraje uprawiające tytoń często borykają się z negatywnymi skutkami ekonomicznymi wynikającymi z niekorzystnych skutków zdrowotnych, środowiskowych i społecznych uprawy tytoniu. W wielu przypadkach waluty obce uzyskane z eksportu tytoniu są wykorzystywane do importu żywności. Uprawa tytoniu powoduje zły stan zdrowia rolników i pracowników rolnych oraz nieodwracalną utratę cennych zasobów środowiska, takich jak źródła wody, lasy, rośliny i gatunki zwierząt.

Gdzie i jak uprawia się i suszy tytoń?

- Tytoń jest uprawiany w ponad 124 krajach jako uprawa dochodowa, wykorzystując ok. 3,2 miliona hektarów żyznej ziemi.
- Trzech największych producentów liści tytoniu (Chiny, Brazylia i Indie, w kolejności produkcji) odpowiada za ponad 60% światowej produkcji. Ponieważ przepisy

zaostrzają się w krajach o średnich i wysokich dochodach, firmy tytoniowe coraz częściej przenoszą się do krajów afrykańskich, aby zwiększyć skalę produkcji tytoniu.

W jaki sposób uprawa tytoniu szkodzi zdrowiu rolników i ich rodzin?

- Choroba zielonego tytoniu. Aż 1 na 4 plantatorów tytoniu jest dotknięty chorobą zielonego tytoniu, zatruciem nikotyną. Choroba jest powodowana przez nikotyne wchłanianą przez skórę podczas dotykania liści tytoniu. Objawy obejmują nudności, wymioty, zawroty głowy, bóle głowy, zwiększone pocenie się, dreszcze, ból brzucha, biegunkę, osłabienie, duszność i inne.
- Narażenie na ciężkie chemikalia i nikotyne. Rolnicy uprawiający tytoń są codziennie narażeni na kontakt z pyłem tytoniowym i chemicznymi pestycydami. Rolnik uprawiający tytoń, który sadi, uprawia i zbiera tytoń, może wchłonąć nikotyne odpowiadającą 50 papierosom dziennie. Ponadto hodowcy tytoniu często przenoszą szkodliwe substancje do domu na swoich ciałach, ubraniach lub butach, co prowadzi do wtórnego narażenia ich rodzin, zwłaszcza dzieci.
- Przewlekłe choroby płuc. Hodowcy tytoniu wdychają również duże ilości dymu tytoniowego podczas procesu peklowania, co zwiększa ryzyko przewlekłych chorób płuc i innych problemów zdrowotnych.
- Szczególnie narażone populacje. Kobiety i dzieci są często głównymi pracownikami zatrudnionymi przy produkcji tytoniu i dlatego są bardziej narażeni na zagrożenia zdrowotne związane z kontaktem z zielonymi liśćmi tytoniu i ciężkimi chemikaliami, a także narażeniem na dym tytoniowy podczas procesu peklowania. Szczególnie narażone są dzieci, ze względu na niską masę ciała w stosunku do proporcji nikotyne wchłanianej przez ich skórę. Kobiety w ciąży są bardziej narażone na poronienie. Osoby skręcające ręcznie papierosy, zwłaszcza kobiety i dzieci, są narażone na pył tytoniowy, który wdychają podczas przechowywania tytoniu w domu i jego skręcania, co powoduje choroby układu oddechowego i inne problemy zdrowotne.

W jaki sposób uprawa tytoniu szkodzi środowisku?

- Intensywne stosowanie pestycydów. Uprawa tytoniu wymaga dużych zasobów i stosowania pestycydów oraz nawozów sztucznych, które przyczyniają się do degradacji gleby. Te chemikalia przedostają się do środowiska wodnego, zanieczyszczając jeziora, rzeki i wodę pitną. Grunty wykorzystywane pod uprawę

tytoniu mają wówczas mniejszą zdolność do uprawy innych upraw, takich jak żywność, ponieważ tytoń zmniejsza żyzność gleby.

- Wylesianie. Uprawa tytoniu odpowiada za około 5% całkowitego wylesiania, dodatkowo przyczyniając się do emisji CO₂ i zmian klimatycznych. Aby zrobić miejsce pod uprawę tytoniu, należy wyciąć drzewa i wykarczować ziemię. Do wyprodukowania 300 papierosów potrzeba mniej więcej jednego drzewa. Prowadzi to do pustynnienia i głodu, ponieważ w niektórych regionach brakuje żyznych gruntów pod uprawę żywności. Każdego roku oczyszcza się około 200 000 hektarów (ha) gruntów pod uprawę tytoniu i peklowanie, co odpowiada prawie połowie powierzchni Republiki Zielonego Przylądka (403 000 ha).
- Utrata różnorodności biologicznej. Uprawa tytoniu przyczynia się do fragmentacji siedlisk, co może osłabiać ekosystemy i przyczyniać się do utraty różnorodności biologicznej. Jest to również związane z degradacją gruntów lub pustynnieniem w postaci erozji gleby, zmniejszonej żyzności i produktywności gleby oraz zakłóceniem cykli wodnych. Wymywanie chemikaliów do pobliskich źródeł wody zabija ryby i wpływa na ludzi i zwierzęta, w tym bydło, które mają dostęp do tych wód.

W jaki sposób uprawa tytoniu zagraża bezpieczeństwu żywnościowemu i żywieniu?

- Niedobór gruntów dobrej jakości. Wysokiej jakości grunty są coraz częściej wykorzystywane do uprawy tytoniu w krajach o niskich i średnich dochodach, zmniejszając ilość gruntów, które można by wykorzystać pod uprawy w celu wyżywienia ludzi.
- Ograniczony wybór alternatywnych upraw ze względu na brak rządowego wsparcia na rzecz odejścia od uprawy tytoniu.
- Degradacja gleby. Tytoń jako roślina i chemikalia wymagane do jej uprawy degradują glebę, a uprawa międzyplonowa – praktyka uprawy dwóch lub więcej upraw w bliskim sąsiedztwie – jest wyzwaniem, ponieważ gleba jest pozbawiona niezbędnych składników odżywczych dla produktywnego rolnictwa.
- Intensywność upraw. Tytoń to uprawa pracołłonna, której dojrzewanie zajmuje do 9 miesięcy, co utrudnia drobnym rolnikom uprawę roślin spożywczych w ciągu tego samego roku.

Jak uprawa tytoniu wpływa na dochody gospodarstw domowych rolników?

- Dług. Uprawa tytoniu wymaga dostępu do materiałów i usług, takich jak nasiona i nawozy na początku sezonu. Przemysł tytoniowy wypłaca zaliczki na te koszty, które są następnie odejmowane od ich płatności na koniec sezonu. W wyniku tego procesu rolnicy popadają w zależność i zadłużenie wobec międzynarodowych firm tytoniowych lub pośredników handlowych.
- Zaniżanie klasyfikacji i zaniżanie cen liści tytoniu. Drobni rolnicy w krajach o niskich i średnich dochodach uprawiają tytoń na podstawie umów prawnych z dużymi międzynarodowymi firmami, w których ceny i klasy (lub jakość) tytoniu są określane przez kupującego, pozostawiając rolnikom niewiele miejsca na negocjacje. Międzynarodowe firmy tytoniowe obniżają swoje koszty poprzez zaniżanie klasyfikacji liści tytoniu od rolników. Wykonawcy określają również koszty nakładów, które nieuchronnie są zawyżone, co jeszcze bardziej szkodzi rolnikom.
- Intensywność pracy. Uprawa tytoniu jest pracochłonna, wymaga od rolników i ich rodzin spędzania większości dnia na pielęgnacji roślin. Drobni rolnicy uprawiający tytoń zarabiają bardzo mało, biorąc pod uwagę wysiłek włożony w pracę. Badania pokazują, że uwzględniając wszystkie dni przepracowane przez każdego członka gospodarstwa domowego, uprawa tytoniu jest mniej opłacalna niż inne uprawy i byłaby bardziej wartościowa przy uprawie innych roślin.
- Koszt nakładów. Koszty nasion, nawozów, drewna opałowego oraz dzierżawy lub zakupu ziemi są drogie i często nie są uwzględniane przy ocenie opłacalności uprawy tytoniu.
- Koszty opieki zdrowotnej. Uprawa tytoniu powoduje problemy zdrowotne rolników, charakterystyczne dla uprawy tytoniu, takie jak choroba zielonego tytoniu, zwiększając ogólne koszty opieki zdrowotnej w gospodarstwie domowym.

W jaki sposób przemysł tytoniowy utrudnia rolnikom przejście na alternatywne uprawy?

- Uwięzienie rolników w pętli zadłużenia. Przemysł tytoniowy uzależnia rolników, oferując im np. pożyczki lub materiały potrzebne do uprawy tytoniu (nasiona i środki agrochemiczne). Często na podstawie ustaleń umownych z przemysłem tytoniowym rolnicy wpadają w błędne koło zadłużenia, nie mogąc uzyskać uczciwej ceny za swój

produkt. Firmy tytoniowe wykorzystują sytuację braku kredytów dostępnych dla obszarów wiejskich.

W jaki sposób przemysł tytoniowy próbuje ukryć swoje oszukańcze taktyki związane z uprawą tytoniu?

- Wybielając swoje taktyki. Firma Philip Morris International (PMI) uruchomiła w 2022 r. program zerowego wylesiania i konwersji ekosystemów naturalnych w celu ochrony siedlisk przyrodniczych, w szczególności obszarów bioróżnorodności o znaczeniu globalnym i obszarów chronionych. Tymczasem tytoń odpowiada za około 5% całkowitego wylesiania.
- Systemy odpowiedzialności korporacyjnej. Przemysł tytoniowy utworzył kilka organizacji i programów, których celem jest wspieranie środków do życia społeczności uprawiających tytoń poprzez metody i programy dywersyfikacji upraw mające na celu poprawę standardów życia rolników. Wprowadzenie nowych upraw przy jednoczesnym kontynuowaniu uprawy tytoniu nie eliminuje ryzyka związanego z uprawą tytoniu. Wysiłki te odwracają uwagę opinii publicznej od rzeczywistych kosztów uprawy tytoniu, takich jak skutki zdrowotne, degradacja środowiska i ubóstwo.
- Udawanie, że chroni się dzieci, jednocześnie podtrzymując pracę dzieci. Szacuje się, że na całym świecie 1,3 miliona dzieci uczestniczy pracując przy uprawie tytoniu. Dzieci z biednych gospodarstw domowych opuszczają szkołę, aby uczestniczyć przy uprawie tytoniu w swoich rodzinach i zwiększać dochody. Zadania te często obejmują mieszanie i stosowanie pestycydów, ręczne zbieranie liści tytoniu i przywiązywanie ich do suchych patyków oraz sortowanie i klasyfikowanie suszu tytoniowego, narażając dzieci zarówno na szkodliwe chemikalia, jak i nikotynę. Niemniej jednak przemysł tytoniowy stwarza fałszywe wrażenie, że walczy z pracą dzieci, podejmując tak zwane inicjatywy społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) i samodzielnie zgłaszając swoje inicjatywy przeciwko pracy dzieci, które w dużej mierze opierają się na eliminacji pracy dzieci przy uprawie tytoniu (ECLT) Fundacja, której członkami zarządu są przedstawiciele m.in. Japan Tobacco International (JTI), Imperial Brands i British American Tobacco (BAT).
- Lobbowanie z decydentami. Przemysł tytoniowy przeciwdziała kontroli wyrobów tytoniowych, w tym podwyżkom podatków od wyrobów tytoniowych, rzekomo chroniąc trudną sytuację pracowników w rolnictwie tytoniowym i zapobiegając kryzysowi

gospodarczemu. W rzeczywistości spadek używania tytoniu jest na tyle powolny, że daje rolnikom wystarczająco dużo czasu na przejście na alternatywne uprawy.

W jaki sposób dotacje tytoniowe utrwalają brak bezpieczeństwa żywnościowego?

- W wielu krajach uprawiających tytoń rządy zapewniają bezpośrednie dotacje rolnikom uprawiającym tytoń. W niektórych z nich łatwo jest uzyskać pożyczki uprawne (lub uzyskać ubezpieczenie upraw) na uprawy tytoniu, czasem bez żadnych zabezpieczeń.
- Dotacje bezpośrednie często zachęcają i wpływają na decyzje rolników o uprawie tytoniu. W rezultacie produkuje się więcej tytoniu, niż może wchłonąć wolny rynek. Nie tylko osłabia to źródła utrzymania rolników, ale także kosztuje rząd więcej pieniędzy i obniża ceny tytoniu.
- Dostępne dane Światowej Organizacji Handlu pokazują, że kilka krajów w 2021 r. oferowało bezpośrednie dotacje tytoniowe, w tym niektóre kraje o wysokich dochodach, takie jak Stany Zjednoczone Ameryki i Szwajcaria (142,8 mln USD i 4,57 mln USD (4,2 mln Sw.fr.)). Zaś w 2020 r. tylko rząd Macedonii wydał około 32 mln USD (30 mln EUR) na dotacje tytoniowe.
- Fundusze przeznaczone na wspieranie produkcji tytoniu mogłyby być wykorzystywane przez rządy w bardziej efektywny sposób na stymulowanie produkcji żywności.

Co robi WHO ?

Farmy wolne od tytoniu to wspólna inicjatywa Światowej Organizacji Zdrowia, Światowego Programu Żywnościowego oraz Organizacji ds. Wyżywienia i Rolnictwa we współpracy z Ministerstwem Zdrowia i Ministerstwem Rolnictwa, która została uruchomiona w Kenii. Inicjatywa ma na celu stworzenie sprzyjającego i wspierającego ekosystemu produkcji roślinnej i marketingu, aby pomóc rolnikom przejść od uprawy tytoniu do alternatywnych źródeł utrzymania. Około 1500 rolników przeszło na uprawę fasoli bogatej w żelazo, ale inne dobre alternatywy dla tytoniu to sorgo, proso i słodkie ziemniaki.